

BÁLINT JÓZSEF ÖNÉLETRAJZÁBÓL (I.)

SZÜLEI ÉS EREDETE

Mivel sok jó könyvet olvastam, különösen életemnek utóbbi felében, elgondolkodtam, hogy azok az emberek, akik azon könyveket írták, mind az Úr Jézus tanítása és Evangéliumából, valamint az ő életük folyamán történt különböző életfelfogásokból merítettek, és azért írták, hogy azt kövessük, ami jó és igaz. Így hát én is az életem történetéből akarok írni, de itt én a szüleim életénél akarom kezdeni. Hogy be fogom-e végezni azt, amire magam elhatároztam, azt a jó Isten tudja csak, én nem tudom, mert már a nyolcvanadik évemet taposom, december 25-én, töltöm be, vagyis Jézus Krisztus születése napján.

Először is, az édesapám született Bánátban, Tóba községben, 1861. évben, nagyon szegény szülőktől, Bálint Antal és Kovács Teréztől. Heten voltak élő testvérek; legidősebb Katalin, Antal, a harmadik édesapám, József, Rozália, Anna, Imre és István, a legfiatalabb. Földjük, mesterségük nem volt, hogy miről éltek, nem tudom, csak az édesapám elbeszéléséből tudom, őneki ruhája, lábbelije nem volt, így hát iskolába sem járt. Mikor tavasz kezdődött, és mezítláb lehetett, 10–12 éves korától kezdve a Csekonics uradalomhoz járt, amit majornak neveztek. Ami gyerekkori munka volt, csumaszedés, vagyis kukorica töve, utána kapálás, miegymás, mielőtt el nem ment katonának 3–4 évben télen is mindig kijárt az urasághoz. Szántottak, trágyát hordtak, lovakkal, ökrökkel dolgoztak csekély napszámért. Kukoricás kenyeret a tarisznyába, és menni, és este, mikor hazaért, már az utcán megérezte a jó illatot. Vagy kukoricagaluska, ahogy ők mondták, vagy mamaliga vagy ganca vagy málésütemény. 1882. évben elment katonának Erdélybe, a nagyszebeni és a disznódi kaszárnyába 3 évig mint lovashuszárr. És addig nem volt haza szabadság, még a három év le nem telt.

1980. év, január 2. – Ezt most az édesanyámról kezdem írni, akit úgy szerettem, mint ahogy egy igazi édesanyát kell szeretni. Tehát az édesapja Darázs Albert, az édesanyja Vastag Erzsébet. Hét élő családjuk volt: Teréz, József, János, Erzsébet, Verona, és édesanyám, Rozália és Lajos, a legfiatalabb. Ők

Csongrád megyében laktak, Szegedtől följebb, mert az édesanyámat Kistelken keresztelték 1862. évben. Az édesapja juhászkodott. Hogy volt-e neki birkája, nem tudom, a másokét őrizte. Az édesanyám négyéves volt, amikor az édesanya meghalt. Így az öregapám özvegyen maradt hét árva családdal. Meg akart újra nőszülni, de az asszony, akit megkért, mindjárt azt kérdezte, hogy ez a sok család mind velük lesz? Igen. Így hát az öregapám élete végéig özvegyen maradt. Mivel látta, hogy a juhászsággal nem bírja a családokat nevelni, mert a legöregebb tizenégy éves volt, ez már sokat segített, főzött, kenyeret sütött és a kisebbeket nevelte, de a jövőről is kellett az öregapámnak gondoskodni, így hát Bánátba jött, Térjánra vagy ahogy később nevezték Lőrincfalvára, az akkori uraság neve szerint, a későbbi Léderer-uradalmat. Tehát volt egy sor ház, egy kis víz, bara kettévágta a középön. Az egyik vége a házaknak volt Buda, a másik vége Pest. De az egész kis község az uraságé volt. Tehát az öregapám ide költözött a családjával úgy 1866 körül. Feles dohánykertész volt itt, bírta foglalkoztatni a családot, amikor a dohánynál nem volt munka, dolgoztak más napszámba, az édesanyám ott neveledett fel anya nélkül, de nagyon jó édesapja volt, családjának élt, szegény volt, de mindig vidám és szelíd, és becsületes. Csak az idő haladt, és ő is öregedett, az idősebb családokat már szárnyára eresztette, még csak kettő volt vele, az édesanyám és a Lajos, a legfiatalabb. 1883. évben az öregapám valahogy értesült, hogy Bácskában katolikus keresztény, tiszta magyar családokból egy községet telepít a földművelésügyi miniszter a Pusztakulának nevezett földrészen, és hogy kapnak telket, vagyis házhelyet, és hozzá nyolc hold szántóföldet. Az öregapám bizonyára ennek megörült, mert már élete delén túlhaladt, és még magának semmit mást nem mondhatott, csak a családjait. És arra gondolt, hogy öreg napjaira, ha szegénynek is marad, de egy kis nyugodt életet, a sok munka s küzdelmek után nem kell az uraság kenyerét enni, hanem hogy lesz egy kis magántulajdona. Igaz, hogy éppen nem ajándékba kapták, mert meg volt annak az ára szabva, és ötven évre felosztva, és évenként törleszteni. Így hát az öregapám is kapott házhelyet és nyolc hold földet Gyulafalván, ami később Bács-Gyulafalva volt, most pedig Telecska. Idejöttek szegényesen, az édesanyám már ekkor huszonegy éves volt, a Lajos nagybátyám tizenkilenc éves. Az öregebb testvérek ott maradtak a Bánáton. Az öregapám 1884. évben hozzáfogott az építéshez, még akkor csak földből verték a falat, és a falverés sem gyerekjáték volt, és amint a falat felverték, nagyon elfáradt és megizzadt, lefeküdt biztosan hűvös helyre, beteg lett és meghalt. Így hát az édesanyám az édesanyját nem ismerte, és most a jó édesapát is elvesztette, és öregebb a két testvér között, neki kellett a gazdaságot, illetve a szegénységet vezetni. De képzelje el bárki, egy lány, aki csak az uraságnak a birtokán és édesanya nélkül, iskolába nem járt, tehát sem írni, sem olvasni nem tanult, sem katolikus keresztény vallásunkról nemigen hallott, mert templomba Csókára jártak, amikor ráért, de aki dohánynal már foglalkozott,

az tudja, hogy mennyi munka volt 3–4 hold dohánnyal még abban az időben, és az uraságé, azt kellett csinálni, és fele volt a kertészé, palántaneveléstől a másik év palántaneveléséig mindég volt munka. Tehát olyan helyzetbe került az édesanyám, hogy neki kellett a még fiatalabb testvérével a kis házat felépíteni. De az édesanyám, amilyen sorsot a jó Isten rámért, a helyét megállta haláláig, 71 éves koráig. Tehát most újra az édesapámról írok. Ő, amikor a katonaságtól megszabadult, 1885 októberében, nem Bánátra hanem Gyulafalvára jött. A Bálint öregapám az édesapám nevére is váltott egy telket, 50 forint volt egy telek megváltása. Ezt az öregapám fizette ki, de ahogy tudom, többet nem bírt adni az édesapámnak. De ezt is mint onokája nagyon megköszönöm neki majdnem 100 év után. Továbbá 1886. május hónapjában az édesapám megesküdt az édesanyámmal. És itt kezdődött megint egy olyan szegénységnek az alapja lerakódni, amelyet hosszú évek során sokszor olyan veszély fenyegetett, hogy teljesen szétesik. Mert mint föntebb írtam, a Bálint öregapám sem bírt segíteni, öneki is volt egy telekje, de még volt az édesapámtól fiatalabb négy testvére, és azokat is nevelni kellett, de szegények voltak, a föld is sovány volt, de a termés még soványabb. Az édesanyám sem kaphatott, az, ami az ő házuknál volt, kellett a Lajos nagybátyámnak, nem adhatott, mert ő is megnősült, és ők is szegények voltak. Tehát mikor a szüleim összekerültek, mentek aratni részre a moravicai gazdákhöz, utána cséplőgéphez Kerényre, de csak napszámba, az édesapám kévét hányini és szalmát rakni, de elevátor nem volt, hanem két fenyő-rúd lefektetve, és rakták rá a szalmát, egy ember elöl, egy hátul, két-két karral összefogni, és mint egy boglya, vinni föl a kazalra, az édesanyám kéve- vagy kötélvágó a cséplőn, és a pelyvát rakták és hordták, természetesen a felét kapták, mint az emberek, de csak pénzt, és nem búzát. Utána való évben hozzáfogtak építeni, de mivel (és miből), mikor ez nincs, az sincs, semmi sincs, talán két évig tartott, amikor volt annyi hely, ahová behúzódhattak. Még bele nem bírtak menni lakni, addig vagy az egyik rokonnál vagy a másiknál laktak, akik náluk erősebbek voltak, és 1883-tól 1887-ig. Az öregapám használta a földet, az övét és az édesapámét is. És mivel nagyon gyengén termettek, sem az adót, ami akkor még nagyon csekély volt, sem a törlesztést nem fizette, nem rendezte. De már a szüleim is akarták átvenni, amit az édesapámra kapott. Mivel az öregapám váltotta, nem akarta átadni. Azért, mert mind a négy fiára váltott, és magára is, egy telket, de a két fiatalabbét bevonták, mert kiskorúak voltak. Így hát az édesapámnak kellett jelenteni Zomborba, és neki adtak igazat, mert ő már kiszolgált katona volt és nős ember. Itt most már meg volt a föld is, és a kis ház is lassanként felépült, nádfedelel, a legegyszerűbb. De ez már az övéké volt. De még sem ló, sem kocsi, sem semmiféle gazdasági szerszám nem volt. 1887 júliusában megszületett az első család, lány, Teréz. 1889. évben ez fiú, József. 1890. évben a második fiú, István. 1892. évben a második leány, Etelka, 1893. évben a harmadik leány, Rozália és 1896. évben a harmadik fiú, János. Összesen hat

család. Ha ezt a mai korszak népei olvassák, lehet, hogy lesz, aki gúnyolódik rajta, hogy minek az a sok család. Ma azt mondják, hogy vagy egyke, vagy egy se, de már a kettő ritka, a három még ritkább, tovább nem folytatom, elég ebből ennyi, nehogy valaki rákoppintson a kezemre vagy a fejemre, avagy szemközt köpjön. De kedves olvasó, lehet, hogy te is úgy gondolod, mert nem tudod azt az igaz közmondást, aki adta a báránykát, az ad hozzá legelőt is. Tehát az én szüleim is így voltak. Mert talán ahogy ők elmondták, a legszegényebb házaspár ők voltak az egész új telepések között, mert még szék sem volt, amelyre az édesapám leüljön, amikor jött a borbély borotválni. Csak a banyakemence mellett a padka volt a szobában az első. De ahogy a családok szaporodtak, mindig volt ösztön, hogy szorgalmasan dolgozzanak, dolgozzanak és takarékoskodjanak, csak így lehet Isten és ember előtt a helyünket megállni becsületesen, és a nagy szegénységből kilábolni. És az én szüleim ki is láboltak, csak nagyon nehezen, a jó Istennek köszönhatték, és mi is, családok köszönhetjük, meg annak a jó édesanyánknak. Mert az édesapám nem volt olyan elszánt hős, mint az édesanyám. Mint föntebb írtam, már mikor a föld birtokába léptek, nagy adósság terhelte.

1980. január 3. – és sokan mások is úgy tettek, cselekedtek, amikor érkezett az az idő, hogy lehetett a telepet eladni egészben, nem szétszaggatni holdanként, a házat vagy házhelyet a nyolc hold földdel együtt. Sok szegény ember azelőtt talán soha nem látott száz forintot. Ekkor, hogy megindult a telepelés, hat-, hét- nyolcszáz forintot kapott a házért és a nyolc hold földért. Ennek nagyon megörült sok szegény magyar testvérünk, voltak idősebb telepések, akiknek nem volt családjuk, vagy nem akart az utódon segíteni, eladta a földet, házat, vagy csak a házat visszatartotta a házaspár magának, hogy legyen nekik örökös lakásuk, míg élnek, vagyis haszonélvezetnek mondjuk. Természetesen így kevesebbet kaptak a földért. Megörültek a szegény emberek, mentek Csúrogra, pancsovai rébbe, Szlavóniába, volt pénzük, költek, forgatták a százakat, hogy meg ne penészedjen. De nem is penészedett meg, hanem elszáradt, és nem telt el öt, nyolc tíz év, és visszajött Gyulafalvára, és lett belőlük s családjukból a szegény zsellér családok. De megörültek a környező községek zsírosabb földművesei is. Csak ezt várták, hogy megengedett legyen az ingatlan átírása, jöttek Szivácról (Vanyúrok, Tóbiások, Zóni, Vilóf, Vicsek, Rohacsek stb.), Kishegyesről. Az idősebb Trombitás Péter négy telepet megvett, vagyis négy házat és 32 hold földet. Természetesen olcsón, mert az igazi vételárat törlesztésben kellett Zomborban fizetni. És jöttek kerényi gazdagabb németek, és vették a földeket, telepeket, három, négy, öt, hat telepet egy-egy. Így hát a községünk nem gazdagabb, hanem szegényebb lett abban az időben, mert a határunknak a termés 25%-a Kerényre ment. A századforduló után, körülbelül száz zsellérház épült az ötszáz telepes ház körül. Így a moravicai gazdák, Ungár zsidó uraságok, kerényi és sziváci szállások gazdái, jó és olcsó munkásokat

kaptak Gyulafalváról, illetve Telecskáról. Tehát amint fõntebb írtam, az én édesapám is el akarta adni a telepet, mert már a kezdet kezdetén nagy adósság volt a telepen, mert az építkezés, gazdasági szerszám, jószágbeszerzés, aprócsalád-nevelés, ruházás, ezek mind fékeztek az előre való haladást. Így az édesapámnak elment a kedve a teleptõl. Jött egy helybeli Gulyás nevezetû ember, meg is alkudott az édesapámmal, már a foglalót akarta kifizetni. Amikor az édesanyám közbelépett. Mert az édesapám, amikor az édesanyámmal megesküdött, a polgári törvény, vagyis a teleposztó gazda gondosan közösen íratta, úgy az asszonyra, mint az emberre, hiába mondta az édesapám, hogy a kincstár elveszi tõlük a telepet, mert sok az adósság. De az édesanyám feláldozta magát az egész családért. És a telep nem lett eladva, és az édesanyám azt mondta, ha a kincstár elveszi a telepet, kénytelenek lesznek a házból kimenni és a földet átadni, de õ a Bánátra vissza nem megy, akárhogy lesz is. Mert õ már ismerte a bánati földnek a munkálását, kapálását, amikor a sok dohányföldet kapálták ekézés nélkül, és csattogott a kapa benne. És az édesanyám itt is próbálta a kapálást és megtudta a különbséget. És a telep nem lett eladva, hanem tovább, éjt nappallá téve, a dohány termelésénél már a hét-, nyolcéves lányt vagy fiút is lehetett használni. De itt a szüleimet megint olyan csapás érte, hogy talán nagyobb a telep eladásánál, a második család, a kilencéves József meghalt. Orvos akkor még nem volt, torokgyík, vagy minek nevezték azt a betegséget. Ez a szüleimet nagyon elszomorította, ahogy beszéltek a szüleim, már azon nyáron kijárt a lovakkal legeltetni, még akkor a tarlókat nem ugarolták fel, esõs nyáron megnõtt a gaz, és volt legelõ. Volt két kis lova az édesapámnak, felültette a kis Jósikát az egyikre, egy este már besötétedett, még a gyerek nem jött, az édesapám ment elébe, látja, hogy a lovak jönnek, de a lovast nem látja, be volt húzódva a ló nyaka mögé. Kérdé az édesapám, hogy miért nem jött hamarabb. Felelé, most legeltek legjobb ízût. Tehát abban az idõben a családot már fiatalkorában munkára szoktatták, és ha szüleinek és feljebbvalójának engedelmes volt, az olyan megállta a helyét az életben. Továbbá ez történt 1898. év XI. hó 30-a körül. Utána egy évre megszülettem én, 1899. év december 25-én. Az édesanyámat bizonyára megörvendeztette ez az eset, mert a meghalt József helyett, kit nagyon szeretett és elvesztett, az Úr Jézus Krisztus születésével megajándékozta egy másik Józseffel. Folytatom tovább, mert csak még most születtem meg. És még 80 évet át kell élnem a születésemtõl kezdve. Ahogy idáig írtam, a szüleim nagy megpróbáltatásoknak voltak kitéve. De az édesanyánkat a küzdelmek, a csapások és szenvedések oly acélossá tették a jövõnkért és a családért. Az idõ halad, nem áll meg, ahogy szorgalmasan dolgoztak, az adósságból is kiláboltak. Az édesapám nagybátyjának munkáltak nyolc hold földet kilenc évig és a mienket. Ott is volt egy hold dohány harmadából, és a többi búza, kukorica harmadából. És nekünk is egy hold dohány stb. A nõtestvéreim 13 éves koruktól kezdve nemcsak nekünk, hanem másnak is dolgoztak. Még

egy csapást majd kihagytam, a második lány is, az Etelka kilencéves korában meghalt, ez is nagyon jó lány volt, született 1892-ben, meghalt 1901. évben. Így maradtunk énvelem öten, Teréz, István, Rozália, János és én, József, születve hetedik, és ők közül ötödik, és a családba utolsó. Így jutottam el én is odáig, hogy az ők közé számítottak. Még iskolába nem jártam, a testvéreim szerettek velem incselkedni, ekkor hamar sírtam, az édesanyám nagyon a pártomat fogta, és ezért a testvéreim úgy voltak velem, mint az egyiptomi Józseffel a bátyjai. Mindig olvasták a bibliából, hogy Józsefet bátyjai beledobták a száraz kútba, és azután Józsefet bátyjai eladták izmaelita kereskedőknek, és ilyenkor mindig sírtam, ők meg nevettek rajtam, az édesanyám azért kissé pörölte őket, és így én kissé el is kényesedtem, az édesanyám csak Jócikának becézett még iskolába nem jártam. De ahogy elkezdtem az iskolát, kissé okosodtam, és az édesanyám is valahogy nem választott ki a többiek közül. Szerette mindegyiket, de nem mutatta, elég szigorú volt hozzánk, de hasznunkra vált, aki megfogadta a tanácsát. Amint írtam, a nénejeim is mindig munkába voltak 13 éves koruktól kezdve, elmentek marokszedőnek, morovicai és pacséri kaszágazdáik voltak, két-három hétig odavoltak, hazajöttek, utána mentek cséplőgéphez, három-négy hétig odavoltak, hazajöttek, volt két hold dohány, és azután itthon velünk dolgoztak, jó lányok voltak, az öregebb, Teréz 24 éves volt, mikor férjhez ment, a fiatalabb 20 éves volt, mikor férjhez ment. Tehát ők is elősegítették az anyagi helyzetet. De volt egy bátyám, az István, aki tőlem kilenc évvel öregebb volt, ezt nem lehetett dicsérni. Mint a nóta mondja, minden jó családban kell egy rossznak lenni. Dolgozni nem szeretett, engedetlen volt, az édesanyámnak sem fogadott szót, de az édesapámnak sem. Ha a lovakkal dolgozott, verte őket, és káromkodott, kocsmázott, a kocsmában sűrűn veszekedett, de mindig kikapott, még nem volt tizennyolc éves, amikor erővel kiment Németországba, szénbányánál dolgozott fent, 10 hónapot volt kint, egy kis pénzt küldött haza nemsokára, mikor kiment, utóbb annyi pénze volt, hogy haza bírt jönni. A fiatalabb bátyám, János született 1896-ban, ez meg nagyon jó fiú volt, ez nem káromkodott, nem dohányzott, nem ivott, a szüleim nagyon szerették, csak volt neki egy szenvedélye. Vasárnap délután ment kuglizni, nagyon értette, én helyette itthon a jószágoknál elvégződtem, mikor hazajött, kaptam a koronát, ami akkor annyit ért, mint most új 50 dinár. Nagyon takarékos volt, a szüleimtől nemigen kért pénzt, csak mikor nem jól gurult a golyó, a teke.

1980. január 4. – Az iskolát elkezdtem, az első osztály kissé nehezen ment, olyan ijedt, félős gyerek voltam, a tanító meg elég szigorú volt, úgy reszkettem tőle, sokszor a fogam fáj, akkor a tanító hazaküldött, mert sírtam, mégis valahogy átjutottam a második osztályba, ott már jobban ment, keményebb és bátrabb voltam, és az észtehetségem is kezdett nyíladozni, úgyhogy a jobbak közé kerültem úgy a tudománnyal, mint a magaviselettel, így kezdtem megszeretni az iskolát. A harmadik osztályt egy nő tanította, vagyis

kisasszonynak hívtuk, itt már én voltam az első mindenben, úgy a katekizmus kikérdezésben és vezetésben, úgy az egyszeregy mondásában és vezetésében, még el nem kezdődött a tanítás. A kisasszony bejött, feladta a leckét az osztálynak, és hozzáfogott kézimunkázni. Engemet kihívott oda mellé, a nádpálcát a kezembe kellett venni, ő kézimunkázott, az egyik szemével a munkáját figyelte, a másikkal a tanítást vezette. A tanuló, ha nem jó viselkedett, vagy a leckét nagyon rosszul tudta, akkor mondta, Bálint, adj neki hat pacsit a nádpálcával, az egyik tenyerébe háromat és a másikba is. Kis vékonyka gyerek voltam, a pálcá majdnem hosszabb volt, mint én, hát előbb olyan gyámoltalanul fogtam, hogy csak kicsit csaptam, meg elkapkodták a tenyerüket, ekkor rám szólt a kisasszony, és magasabbra kellett emelni a pálcát. A negyedik osztályon szintén én voltam az első, mindenben, és megbízható, és ennek nagyon örültem, persze ezt a tanító is észrevette. És a boltba is, és másik osztályba is hozni vagy vinni valamit, csak én. Két esetben azért megjártam a hősködéssel, a negyedik osztályban. Délelőtt úgy tizenegy órakor kiengedte az osztályt, engemet visszatartott, hát hozza köszörűkövet, késeket, baltát, talán kettőt is, hajtsd, Bálint, hát hajtottam is én, még a késeket tartotta rá, de amikor a baltát rányomta a tanító úr, a Bálint éhes is volt, nehéz is volt, gyenge kisfiú voltam, igaz, tízéves voltam, izzadtam, de a szemem is könnyezett, de szégyelltem, nem mutatta, lehet, hogy észrevette, de azért be lett fejezve a köszörülés. A másik eset szintén a negyedik osztályban történt, a (Vicsek) Vaskúti Antal tanító úrnál történt. Pedig az első eset után úgy gondoltam, hogy többé nem megyek. Tehát abban az időben csütörtökön nem volt tanítás, szerdán délután indulnánk hazafelé, kettesével felsorakoztunk az iskolafal mellett, mielőtt nem mondtuk a Dicsértessék Jézus Krisztust. Azt kérdi a tanító, hogy ki bírna holnap eljönni a fiúk közül, én megint csak jelentkeztem, Baló Jóska és Harangozó Pista, három, mikor mondja a tanító, hogy falapátot is vigyünk, nem jót sejtettem, de azért, ha szavamat adtam, nem hátrálok meg. Még otthon nem is mondtam meg, hogy falapátot is viszek, különben a szüleim nem fogtak vissza az iskolától vagy a templomtól, mert kitűnő tanuló voltam, meg legkisebb, nálam nélkül is megvoltak. Tehát csütörtökön reggel valamicskét ettem, fogtam a falapátot, hogy a szüleim és testvéreim látták-e, hogy falapáttal vagyok felszerelve, nem tudom. De én mentem, Baló Jóska nem jött el, mert őneki mostohaanya volt, és nem voltak úgy neki testvérei, mint nekem. Tehát felmegyünk az iskolapadlásra, én és Harangozó Pista és Bezdán Etel, nagy, erős lány, úgy tizennégy év körüli szolgáló. Mindhárman falapáttal, a tanító megmagyarázta a szolgálónak, hogy melyik búzarakást merre fordítsuk, merre hányjuk. Mert abban az időben búzavetése is volt, meg vásárolt búzát, a pénzét befektette a tanító. Tehát itt megint jól megdolgoztunk, talán mi kaptunk 10-10 fillért Pistával. Nem sok pénz volt, de 5-5 iskolai füzetet lehetett rajta venni abban az időben. De jól meg is éhezünk. Az ötödik osztályba már nem volt semmi megbízatásom. Mert az

ötödik és hatodik osztály egy terembe jártunk, egy tanító tanította mind a két osztályt, Bundula János nevű. Akik már túl voltak a hatodik osztályon, azok nagyon rosszat meséltek a Bunduláról. Egy sor pad volt a teremben, elöl az asztal a katedrával, és utána sorba a padok 12 vagy 13, elöl a hatodikos lányok, utána az ötödikes lányok, következtek a hatodikos fiúk, leghátul az ötödikes fiúk. Hatodikos fiú volt két egész és fél paddal, a másik felét mi töltöttük be. Egy sziváci szerb fiú volt az első az ötödikes fiúk közül, de nem azért, hogy jobban tudott, mint én, hanem hogy a Bundulánál volt kvártélyon és kosztion, gazdag szerb fiú, Pein Slavko. Magyarul taníttatta az apja. Így Slavko volt a hatodikos fiúnak, Piri Palinak a szomszédja, a másik szomszédja én voltam, nagyon szeretett engem, de Palival nem férték össze. Ott is elég könnyen tanultam. És ott már versenyzés is volt, aki jobban tudott, előreült, a gyengébb tanulónak pedig hátrább kellett ülni, aki nem szeretett tanulni, annak mindegy volt, hogy hol ül. Itt azonban csodálkoztam, hogy a harmadik és negyedik osztályba fiú, vagyis én voltam minden. Itt meg egy hatodikos leány volt a vigyázó, Vörös Rozália, egy egyke, gazdag lány volt, az apjának 16 hold földje. A hatodikos fiúk között pedig voltak jobb tanulók is mint Vörös Roza. Az ötödik osztályt is, hála istennek, kitűnővel végeztem, csak még akkor nem kaptunk bizonyítványt. Hanem az ötödik és hatodik osztályba is 4–5 fiú és 4–5 leány kapott jutalmat, 1 hatost, ami 20 fillér volt. Tehát a vizsgán én is 20 fillért kaptam. Mikor jövünk kifelé az iskolából, a Bundula a kezembe ad két darab 20 fillérest, örömmel vittem az édesanyámnak, hogy ki lettem tüntetve nem egy, hanem három darab 20 fillérest kaptam. De hamar megtudtam, és elment a kedvem. Mert az édesapám ott volt a kocsmában, az iskola szomszédságában, és a tanító átment egy kis pálinkára, és az édesapám adta neki a két 20 fillért, hogy adja át nekem. A hatodik osztályba is szerencsésen átjutottam. Itt már legtöbbet kellett tanulni, mert az elemibe akkor az volt a legmagasabb. Itt tanultuk a fejszámolást. Tőke, kamat, százalékszámítást. A földmérést, öl, láb, hüvely, magyarul: □, △, ◇ ilyen alakú földterület. Hogy hány katasztrális hold és hány száz négyszögöl. Továbbá bizonyítványt, számlát, nyugtát, kérvényt, folyamodványt, szerződést megírni vagy kiállítani. Biblia, katekizmus, magyar történelem, természetrajz. Voltak térképek, Magyarország hegy- és vízrajzi térképe, Magyarország politikai térképe. A 62 vármegyét, ennek fővárosait és nagyobb, nevezetesebb városait, Ausztriának az összes országrészeit és fővárosát, folyóit, hegyeit. Szintén Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, észak és dél és Ausztrália, és ezeknek minden országait és fővárosait, és ezeket a térképeken megmutatni, és ezt fejből megtanulni és könyv nélkül elmondani, de hiba nélkül. Tehát ezt megtanulni a gyerek 10–12 éves korig önnönmagától nem tudná megtanulni, ha isteni segítség nem volna, de nekem az is volt. Mert mikor a hatodik osztályt megkezdtem, itt is első deák voltam, és itt megint fiú lett a két osztálynak vigyázója, tanítóhelyettese, ez én voltam. A Bundula tanító az első osztályos tanító-

nak, Katona Józsefnek sógora volt, ők segítették egymást. A Katona feleségének valahol Pest megyében volt földbirtoka, vagyis szállása, és a Katona sűrűn elutazott oda, olyankor, ha a Bundula ment az első osztályba, akkor engem bízott meg az ötödik és hatodik osztályt vigyázni, tanítani, ellenőrizni, viszont ha ő maradt a nagyoknál, engem küldött az első osztályt tanítani. A ministrálók névjegyzéke nálam volt, a délutáni tanítás után ki kellett jelölnöm, hogy másnap reggel ki ministrál a misén jobb és bal felől, és a latin ministrációt tudni kellett, különösen a jobb felesnek. Csak mindamellett nem tudtam belenyugodni a helyembe, mert nem szérül ültem, mert az iskolánk szomszédságában volt egy német ház, onnan járt egy fiú, Valter Vendelnek hívták, olyan idős volt, mint én, csak egy évvel hamarabb felvették, mint engem. Tehát ő második évbe járt a hatodik osztályba, és a tanító odaültette elsőnek. Igaz, hogy jó feje volt, két esetben versenyeztem az első helyért, de én is és ő is hiba nélkül tudtuk, pedig nehéz lecke volt, dicséretet kaptunk a tanítótól, és egy-egy író tollat ajándékba, de a hely a régi maradt, a helyért ő fizetett rá, mert mindég ki kellett neki is menni a padból, hogyha nekem ki kellett mennem.

1980. január 5. – Ezek után megint történt valami az első hellyel. Téli hónapok voltak, egy délután bejött Kovács Feri az iskolába, ő már két évet járt a hatodik osztályba, és mondja, hogy két hónapot kifizet az apja, hogy még nincs munka, járjon iskolába, ő szérül ül a pad végére, így én már a harmadik lettem, mondom neki, akkor ő legyen vigyázó, ha már szérül ül, de ekkor sem ő, sem én nem vigyáztam a rendre. Mikor bejött a tanító, nagy láрма volt, szabad volt mindenkinek kiabálni, kérdé tőlem, hogy nem tettem csendet, mondom a tanítónak, Kovács ül szérül, ő a vigyázó, felelé a tanító, hogyha ő nem mondja, hogy más lesz a vigyázó, addig nekem kell vigyázónak lenni, így hát megnyugodtam, és vigyáztam tovább, ha a harmadik helyen ültem is. Ha földrajz volt, a tanuló ott volt a térkép előtt, és nem tudta azt a várost vagy bármit a pálcával mutatni, azt én mutattam meg neki. Szintén ha természetrajz volt, ott kellett lennem, hogy melyik az az állat vagy növény vagy ásvány, amiről tanulunk, én megmutattam. Kedves olvasó, én nem azért írom ezeket, hogy magamat dicsőítsem (én csak egy porszem vagyok), és a jó isten a porszemet is szél által odahelyezi, ahová akarja, nekem is csak ő adta a tehetséget. Idáig tartott az iskola. Tavasz kezdett lenni, a Szemző János plébános jött a községünkbe, a Prendl Adorján helyébe, a tanítóm összeállított egy verset az új pap fogadására, ezt nekem meg kellett tanulni, kívülről elmondani, amikor először jön osztályunkba, én szépen felmondtam, 20 fillért kaptam ajándékba és dicséretet. Másik héten megint jött hittant tanítani. Mivel nagyon sokan voltunk, heten is ültünk egy padban, azt mondja a plébános, hogy akik január elsejéig elmúltak 12 évesek, kimaradhatnak az iskolából, csak a plébániáról kell hozni anyakönyvi kivonatot. Hát itt lett vége az iskolai pályafutásomnak. Az édesapámtól többször hallottam, hogy ez a tanító, amaz a tanító mondta neki, hogy taníttasson tovább,

nagyon jó fejű vagyok, és gyenge termetű vagyok munkára. Az édesapám mindnek azt felelte, hogy a többi testvérem is szegény, én sem lehetek más. De én is kíváncsi voltam arra, hogy ha én majd két szép lovat hajtok, milyen jó lesz, szóval a földművelés után rajongtam, így hát csak meg kellett odahaza mondanom, hogy mit mondott a plébános, a testvéreim egyhangúan elfogadták, hogy hagyjam ott az iskolát. Így egy reggel megkaptam az anyakönyvi kivonatot, vittem az iskolába, odatettem a tanító elébe az asztalra. A tanítónak mintha vilámlott volna a szeme, mintha egy csapásra rám akart volna csapni, egy szó nem szólt. Az az ember nagyon szeretett engem, két évet jártam hozzá. Nagyon komoly, olyan cigány színű ember volt, de hozzám soha egy ujjal sem nyúlt, nem is gondolta, hogy vizsga előtt ott hagyjam az iskolát, mert egy tanító annak örül, hogy ha jó tanulókat tud felmutatni a vizsgán, meg bizonyára más embert akart belőlem és nem földművest.

Most két évet visszalépek, 1910-ben vagyok. Akkor már 13 hold föld volt, öten voltunk testvérek, a tőlem idősebbek mind bírtak dolgozni, a szüleink is még 50 év körüliek voltak, csak a lakás még a legegyszerűbb, egy szoba, egy nyitott konyha szabad kéménnyel, utána egy kamraszoba, utána istálló négy darab jószág részére, alacsony, sötét, előtte gang törött kis cseréppel, három szakasz dohánypajta, alacsony és keskeny, az összes mind nádfedeles.

1980. I. hó, 8. nap – Ekkor valahogy ki kellett indulni. Mint mindenkinek az életben vannak ballépései, de az édesapámnak is voltak. Az édesanyám még egy kis föld vételét szorgalmazta volna, az édesapám másik házat akart. És döntött is, hogy hogy, azt később megtudjuk. Mivel szokott kocsmába is betérni, így aztán akadt ott egy csonoplai ember, aki házat árul Gyulafalván, ő árverésen vette, de most el akarja adni, volt is vele egy gyulai ember (cenzár), közvetítő, meg a kocsmáros, mivel már iszogattak, az édesapámnak addig beszéltek, hogy megegyeztek a némettel. Az édesapám nem is nézte a házat, mert egy évnek előtte látta, hogy néz ki kívül-belül. Csak a foglalót kellett adni. Hazajött az édesapám, mondja az édesanyámnak, hogy ő vett házat, és vigyék a foglalót. Mit volt mit tenni, kellett pénzt elővenni, és vinni, azt gondolta az édesapám, hogy olcsón vette, csak gyorsan foglalót adni, és azután az édesanyámnak megmutatni, hogy ő milyen jól tud vásárolni, de bizony, mikor meglátta, mindjárt észretért és kijózanodott. Mert az épület kívülről az, ami volt, de belülről nem az, ami volt. A három szakasz dohánypajta magas, olyan, mint az eleje, csak ez nádfedeles, kilenc méter széles, csak az összes ágasok, amik a közepén a pajtákát tartják, kiszedve és elvive. Az összes szergyiák, amit a falak közé az ágas mellé behúzva, a kukákat, a zsinóros dohányt ráaggatni szárítás végett, mind elvitték, az udvar felől a falak kidőlve, a tetőzet nádból volt, szintén az eleje lerogyva. Szép nagy, hosszú kukoricagóré az udvaron, azt egy másik gyulai német vette meg az árverésen, ezt megint külön ki kellett fizetni. Tehát itt amennyit fizettek a házért, mégannyiba került a teljes rendbe hozása.

Mivel talán a pénzünk, ami volt, még a ház árát sem fedezte, így hát valahol bankból vettek fel kölcsönt kamatra. Odahurcolkodtunk, nagy munka volt, a régi ház nem lett eladva, a kertet, gyümölcsfákat mink használtuk, a lakás ki volt adva bérletbe. Mink, a család, fiatalok örültünk, mert mikor minden rendbejött, szép ház lett abban az időben, a gazdagabb házak közé tartozott. A főutca úgy 500 méterre a központhoz. Magas téglavég, az utca felől egy szoba, egy konyha, másik szoba, kamra, alatta pince, torok felett, padlásra feljáró a kamrából, a kamra és pinceajtók. A széles folyosóra nyílik, csak mind földes, nem padlós. Ennek végébe hatméteres lóistálló, kilenc méter széles, ez mind cserepes, téglavég vagy tűzvégnek is szokták modani. Utána szintén hatméteres marhaistálló, szintén kilenc méter széles, csak ez már nádfedeles és a három szakasz dohánypajta, 5, 5, 5, méter hossza, kilenc méter széles, mind nádfedeles, de mind olyan magas, mint a cserepes. Az épületek előtt végig az udvar téglával kirakva. A másik oldalon egy kis nyári konyha, utána egy jó kút, nagy csigával, két vederrel felszerelve, utána jó meleg tyúkól, utána 10 méteres hosszú kukoricagőré, alatta disznóólak. Most már az egész család örömmel dolgozott. De a Pista bátyám itt sem szeretett dolgozni, de az édesapám sem. Az öregebb néném férjhez ment Bajmokra, azután én is jobban be voltam fogva a munkába, küldtek ide-oda, ruha és gazdasági szerszámon kívül mindennemű vásárlásra megbíztak, de minden fillérrel beszámoltam, meg már a dohánymunkában is sokat segitettem, a tanulás nálam könnyen ment, engem nem nagyon kellett keltegetni. Az édesanyámnak mondtam, hány órakereltsen fel. Egy óra alatt reggel pihent volt az ész, megtanultam, akármennyi lecke volt feladva. De most megint itt volt egy ballépése az édesapámnak, de most nem előre, hanem hátra. Igaz, hogy volt adósság, de volt akkor is, mikor nagyon szegények voltak, és bennünket nevelni kellett, és mégis kiláboltak az adósságból, most meg már mindnyájan dolgoztunk, és voltak jó lovaink és gazdasági szerszámok, de mindig azt már egy év óta mondogatta, hogy eladja a házat, nem eszik egy tálból az adóssággal. És édesanyám is hiába rimázkodott, és mi, a családok is mondtunk, hogy ne adja el, de még a szomszédok is mondogatták, hogy ne engedjük eladni. Mert nagyon sok német lakott arra, és mikor odamentünk lakni, örültek, és szerettek bennünket, de mind hiába, csak eladta németnek, de sem az adósság végett, sem nem a víz végett, igaz, hogy a víz nem volt olyan jó, mint a régi háznál. Hanem volt neki egy szenvedélye (hobbija), a kártya, minden vásárnap délután visszajárt a régi szomszédokhoz, és az új és szép háznál nem tudott megszokni. Hogy milyen fájó volt az édes jó anyámnak és a családnak elviselni. És úgy adta el, hogy a nádas épületekről a nádat leszedtük, és olcsón eladtuk, és úgy a marhaistállóról, mint a pajtáról az összes faanyagot elhoztuk a régi házhoz. Ez történt 1912 év kora tavaszán, és ezért maradtam ki az iskolából, mert nagyon sok munka volt, és engem is igénybe vettek. Sok mindent bontani és elhurcolkodni, és abból a sok fából készült egy hétméteres

gőré, és a teleknek az üres felére épült véggel utcára egy ötméteres szoba és háromméteres konyha.

1980. I. 10. – És ez lett a tisztaszoba és konyha, de nem ott laktunk. A régi ház maradt úgy, ahogy volt. Itt átlépek az 1914-ik évbe. A Pista bátyám meg-nősült. A községnek volt négy lova, két kocsija, a bátyám volt az egyik kocsi, de itt, nálunk laktak, és az ángyom nálunk dolgozott, és nálunk kosztolódtak. És a fiatalabb néném is férjhez ment. De 1914. július 26-dik napján kitört az első világháború, a kisbírók is berukkoltak, és ekkor a bátyám lett a kisbíró, és a feleségével a községházához hurcolkodtak, és a községházát ők takarították és fűtötték. A néném férjének volt egy fél hold portás háza. De a sógorom is elment a háborúba, így a nénémet hazahurcolták a szüleim. De az öregebb nénémnek is a férje berukkolt, akik Bajmokon laktak a vasúti állomáshoz egy kilométerre. Egy kis szállás volt három hold földdel 25 évi bérletre, amit rátának neveztek. Ott most egy kis község van. Az öregebb néném ott lakott 1920-ig. 1914. november 9-én született egy kislánya, de ez sohasem látta meg az édesapját, a szerb harctéren hirtelen visszavonulás volt, és a szerb fogságba került. Egy levelet íratott, mert nem tudott írni, kért 20 koronát, a néném küldött neki háromszor 20 koronát. Az első 20 korona nem jött vissza, de a másodszor és harmadszor küldött 20 korona visszajött, derék jó ember volt, isten tudja, hol halt meg, soha semmit nem tudtunk róla. A szüleimnek csak mindég nagyobb gondjuk volt és fájdalmuk lett. 1915. év, tovább tombol a háború. Március hónapban Pista bátyáméknak született egy kisfiuk. Az egyik öröm, de a szomorúság váltogatta egymást. A Pista bátyám nem jó viselkedett a községházánál, és fölmondtak neki, és elvitték munkaszolgálatra Pestre, mert fegyveres szolgálatra nem volt alkalmas. Ez történt júniusban. A feleségét és a kisfiát a szülei hazavitték. Július 15-én a Jani bátyámat elvitték fegyveres katonának Zomborba. 19 éves volt, a szüleimnek, de különösen a jó édesanyámnak a szíve majd meghasadt fájdalmában, mert a Jani bátyám nagyon jó fiú volt, nem ivott, nem dohányzott, és nem is káromkodott. Maradtam még én, 16 éves voltam, az édesanyám szeretett volna kímélni, mert kis fejletlen gyerek voltam, de nem tehettem, mert az édesapám már nem szerette a lovakat sem etetni, sem hajtani, pedig akkor még csak 54 éves volt. Tehát most eljutottam oda, amire iskolából való kimaradásomkor ábrándoztam, ekkor éppen volt két fekete, fiatal lovunk, az egyik harapós volt pucolásnál, de hála istennek, lassankint nekibátorodtam, és nem félttem, nem bántottam, de ő sem harapott meg talán egyszer sem.

(Folytatjuk)